

Ryc. 146. Tytus Wydźga, właściciel Woźuczyna, fot. ze zb. J. Sękowskiego.

w przeciwieństwie do ojca, okazał się bardzo dobrym gospodarzem, ale dobra swoje wydzierżawiał. W 1901 roku Woźuczyn wzięt w dzierżawę Tomasz Watson, który przybył tutaj z Husynnego nad Bugiem i pozostał do 1912 roku. W latach 1912-1925 kolejnym dzierżawcą był Czesław Hincz, który w czasie I wojny światowej wyjechał stąd, a majątkiem zajmował się Wydźga³⁷⁴.

Józef Marian Wydźga był jednym z założycieli Towarzystwa Akcyjnego Cukrowni Woźuczyn, które rozpoczęło swoją działalność 4 sierpnia 1912 roku. Towarzystwo wybudowało na gruntach Michalowa cukrownię uruchomioną już w 1913 roku. Znaczne straty majątek woźuczynski poniósł w okresie I wojny światowej. Podczas bitwy komarowskiej w dniach 30-31 sierpnia 1914 roku bomby austriackie zniszczyły pałac i folwark. Józef Marian Wydźga szybko przy-

stąpił do naprawy strat, a jako akcjonariusz także do odbudowy cukrowni. W 1927 roku podźwignięty gospodarczo majątek po ojcu przejął Tytus Wydźga (1904-1937), żonaty z Marią Zofią Frangstein-Niemsdorff, z którą rozwiódł się w 1935 roku. Zmarł dwa lata później nie pozostawiając potomstwa, a jego dobra przypadły jego siostrze: Annie Jadwidze (1900-1955), zamężnej za Janem Gierliczem herbu Lis i Marii Wandzie (1899-1954), pierwszy raz zamężnej za Stanisławem Sękowskim (1893-1977) herbu Prawdzic, a drugi raz za Józefem Wielowieyskim (1908-1945) herbu Półkozic³⁷⁵.

W XIX wieku Woźuczyn nadal był stosunkowo dużą miejscowością. Spis z 1827 roku wymienia go w powiecie tomaszowskim i parafii Woźuczyn, kiedy liczył 103 domy i 549 mieszkańców³⁷⁶. Istniała już wtedy zapewne karczma wzmiankowana w 1845 roku,

³⁷⁴ B. Typek, Woźuczyn..., s. 32, 41.

³⁷⁵ B. Typek, Polski Trianon..., s. 87-88.

³⁷⁶ Tabella..., t. II, s. 290.

kiedy uzyskała patent na wyszynk alkoholu³⁷⁷. W 2 poł. XIX wieku notowano tutaj murowaną gospodę z 2 pokojami dla gości będącą we władaniu Tekli Piekarczuk. W 1890 roku karczmarzem woźuczynskim był Michał Zajączkowski, a w latach 30. XX wieku karczma należała do Bronisławy i Antoniego Chodzaków³⁷⁸.

Zwykłe życie mieszkańców zostało zakłócone w czerwcu 1831 roku, kiedy powstańcy z korpusu gen. Wojciecha Chrzanowskiego przeprowadzili we wsi rekwizycję żywności³⁷⁹. Do kolejnego incydentu doszło w Woźuczynie podczas powstania styczniowego, gdy 15 października 1863 roku kilku powstańców pieszych zaatakowało 4-osobowy, konny patrol kozacki. W wyniku starcia jeden z nich został ciężko raniony w głowę, natomiast Kozacy stracili tylko konia³⁸⁰. Aktywnym zwolennikiem tego powstania był Marcellin Wydźga, syn dziedzica Woźuczyna, który przechowywał u siebie broń i pomagał bojownikom. Władze carskie skazały go za to na 2 miesiące więzienia w Twierdzy Zamojskiej³⁸¹.

W latach 1867-1869 Woźuczyn był siedzibą gminy Komarów. Dopiero gdy Komarów pozbawiono praw miejskich, przeniesiono tam siedzibę gminy. W Woźuczynie, w dotychczasowej siedzibie gminy otwarto wtedy szkołę początkową³⁸². Po reformie sądownictwa w Królestwie Polskim powołano sądy gminne i dla gminy Komarów jego siedziba od 1876 roku znalazła się w Woźuczynie, prawdopodobnie ze względu na fakt, że sędzią został Marcellin Wydźga³⁸³.

Pod koniec XIX wieku w Woźuczynie znajdowały się: murowany kościół parafialny, szkoła początkowa, dom przytułku dla starców (szpital), sąd gminny, gorzelnia i młyn. Wieś liczyła 81 domów i 570 mieszkańców,

³⁷⁷ DzUGL, nr 24/1845, s. 394.

³⁷⁸ B. Typek, Woźuczyn..., s. 29-31.

³⁷⁹ W. W. Bednarski, Z dziejów powstania listopadowego na Lubelszczyźnie i Podlasiu, Puławy 1993, s. 76.

³⁸⁰ B. Dąbrowska, Powstanie styczniowe w powiecie hrubieszowskim, Hrubieszów 1966, s. 55.

³⁸¹ S. A. Wiech, Inicjatywy społeczne ziemianstwa Królestwa Polskiego w II poł. XIX wieku, „Echa Przeszłości”, nr VIII/2007, s. 133-148; B. Typek, Woźuczyn..., s. 26.

³⁸² B. Typek, Woźuczyn..., s. 27.

³⁸³ Tamże, s. 27.

Ryc. 147. Woźuczyn, widok na ogród włoski. W powozie Anna i Maria Wydźdzanki, fot. ze zb. J. Sękowskiego.

Ryc. 148. Józef Wielowieyski, mąż Marii Wandzy - ostatniej właścicielki Woźuczyna, ze zb. J. Sękowskiego.

w tym 156 prawosławnych i 18 Żydów. Folwark liczył 1756 mórg, w tym 902 morgi ziemi ornej, 168 mórg łąk, 15 mórg pastwisk, 540 mórg lasu, 42 morgi przestrzeni spornej (serwitutów) i 89 mórg nieużytków.